

Олександр ПАЛІЙ,

orcid.org/0009-0003-0989-9569

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Українського гуманітарного інституту
(Буча, Україна) alexbrandstifter67@gmail.com*

Діана ВІНТОНЯК,

orcid.org/0009-0009-6378-7668

магістрант

*Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук
Міжрегіональної академії управління персоналом
(Київ, Україна) vintonakdiana6@gmail.com*

РОСІЙСЬКА МОВА НА ПОБУТОВИХ ТОВАРАХ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ДО ВИРІШЕННЯ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в Україні серйозна проблема з використанням російської мови на побутових товарах, яка суперечить законодавству про офіційну мову. Ця проблема виникла на початку незалежності нашої держави та вирізняється досить високим рівнем соціальної та політичної напруженості, що відображається в дискусіях серед суспільства та політиків. Зараз, у контексті війни з Росією, проблема використання ворожої мови на побутових товарах стає більш актуальною, оскільки може бути використана як засіб для російської пропаганди та підризу державної мовної політики. Крім того, використання російської мови може призвести до зниження рівня знання української мови серед населення. Що може підірвати національну ідентичність та спричинити соціальну та культурну деградацію. Встановлено, що розуміння причин використання російської мови на побутових товарах та виробничих ланцюгах в Україні й розробка шляхів до їх вирішення має велике значення для збереження мовної культури, національної ідентичності, а також підтримання державного суверенітету нашої країни. Проаналізовано історію та причини використання російської мови на побутових товарах в Україні. В ході дослідження виникла потреба з'ясувати чому низка виробників нехтують законом про офіційну мову в період суверенної України, особливо з моменту агресії РФ. Ідентифіковано законодавчу базу щодо використання мови на побутових товарах. Виявлено негативні наслідки використання російської мови на побутових товарах в Україні. Запропоновано шляхи вирішення проблеми використання російської мови на побутових товарах в Україні. Зокрема вивчено заходи державного рівня, також на рівні бізнесу та взаємодію громадських організацій і активістів щодо вирішення заявленої проблематики.

Ключові слова: *закон про державну мову, мова сфери обслуговування, російська мова на товарах в Україні, причини та наслідки використання російської мови в Україні.*

Oleksandr PALIY,

orcid.org/0009-0003-0989-9569

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
(Bucha, Kyiv region, Ukraine) alexbrandstifter67@gmail.com*

Diana VINTONYAK,

orcid.org/0009-0009-6378-7668

Master's student

*Educational and Scientific Institute of International Relations
and Social Sciences of Interregional Academy of Personnel Management
(Kyiv, Ukraine) vintonakdiana6@gmail.com*

RUSSIAN LANGUAGE ON HOUSEHOLD GOODS IN UKRAINE: REASONS AND WAYS TO SOLUTION

The relevance of the research topic lies in the fact that in Ukraine there is a serious problem with the use of the Russian language on household goods, which contradicts the legislation on the official language. This problem arose at the beginning of the independence of our state and is characterized by a fairly high level of social and political tension, which is reflected in discussions among society and politicians. Now, in the context of the war with Russia, the problem of using an enemy language on household goods is becoming more urgent, as it can be used as a tool for Russian propaganda and undermining the state language policy. In addition, the use of Russian can lead to a decrease in the level of knowledge of the Ukrainian language among the population. Which can undermine national identity and cause social and cultural degradation. It has been established that understanding the reasons for the use of the Russian language on household goods and production chains in Ukraine and developing ways to solve them is of great importance for the preservation of linguistic culture, national identity, as well as maintaining the state sovereignty of our country. The history and reasons for the use of the Russian language on household goods in Ukraine are analyzed. In the course of the research, there was a need to find out why a number of manufacturers neglect the law on the official language during the period of sovereign Ukraine, especially since the aggression of the Russian Federation. The legal basis for the use of language on household goods has been identified. The negative consequences of the use of the Russian language on household goods in Ukraine have been revealed. Proposed ways to solve the problem of using the Russian language on household goods in Ukraine. In particular, measures at the state level, as well as at the business level, and the interaction of public organizations and activists regarding the solution of the stated problems were studied.

Key words: the law on the state language, the language of the service sector, the Russian language on goods in Ukraine, the reasons and consequences of the use of the Russian language in Ukraine.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. В українському сьогоденні актуальним залишається питання, чому багато виробників нехтують законом про використання державної мови особливо з початку збройної агресії РФ у 2014 р. та її повномасштабною фазою у 2022 р. Отже доцільним є розібрати та оцінити наслідки використання російської мови на побутових товарах в Україні, адже воно може негативні наслідки, як для української мови в цілому, так і для розвитку національної ідентичності країни загалом. За результатами дослідження, можливих причин може бути декілька, переважно найбільшою мотивацією є фінансова складова. Саме заради збагачення деякі виробники нехтують законом про державну мову в Україні, незважаючи на агресивну політику і діяльність Росії. Ще одним вагомим чинником є те, що в Україні існує свого роду часткова легалізація російської, зокрема де вона має статус регіональної. Це може створювати певні лазівки для тих виробників, які мають на меті обійти закон щодо використання української мови на побутових товарах. Врешті деякі виробництва, незважаючи на агресію РФ, сприймають використання російської на товарах як інструмент залучення клієнтів з Росії та інших країн СНД, проте через ряд певних державних заходів і законів для них це дещо ускладнилося. Саме тому, заявлена проблематика є актуальною в українському сьогоденні та потребує детального розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика використання мови окупанта в українському середовищі та в сфері обслуговування загалом є предметом для дослідження низки науковців. Наприклад, М. Гонтар зазначає, що «серед українських громадян різне ставлення до ширшого впровадження українськомовного обслуговування: від абсолютної байдужості до повного неприйняття, проте також засвідчено, що в українському суспільстві є потужний запит на українську мову, зокрема у сфері торгівлі й послуг» (Гонтар, 2020). Також вже у наступному дослідженні авторка підкреслює, що «сприяти розширенню функціонування української мови в різних сферах життя суспільства призначений Закон України № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Гонтар, 2019). Саме цей документ в ході дослідження розглядається як законодавча основа, на якій базуються вимоги до використання російської на побутових товарах. За словами А. Рабада О. Ядловська «саме сфера обслуговування як простір побутового щоденного спілкування українською має високі можливості для реалізації державницької місії української мови» (Рабада, Ядловська, 2021). Л. Масенко також підкреслює, що для ухвалення мовного закону, «його прибічникам довелося долати опір проросійських груп депутатського корпусу, зокрема колишніх регіоналів» (Масенко, 2019). Це вказує на очевидні причини його запізненої реалізації в Україні, пов'язані із російським впливом. Проте, у наведених працях не акцентується увага саме на контексті мови на побутових товарах. Саме тому, метою дослідження є визначення причин та наслідків не використання російської мови на побутових товарах в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історія використання російської мови на території України налічує кілька етапів. Перший етап почався у 18 столітті та пов'язаний із приходом до влади в Російській імперії Катерини 2, яка почала активну політику русифікації національних меншин. Вона ввела обов'язкове викладання російської в школах, військових установах, університетах та адміністративних установах. Другий етап почався у 19 столітті, коли з'явилася ідея «малоросійства» – спроба перетворити українську мову на діалект російської. Третій етап почався під час радянської влади. Уряд СРСР здійснював активну політику російської, пропагуючи як мову «міжнародного спілкування». Також встановлювали як єдину державну та офіційну мову в усіх республіках СРСР, що суперечило правам національних меншин. Четвертий етап почався з отримання Україною незалежності. У 1991 році було прийнято закон про офіційну мову, в якому українська визнана державною, а російська – регіональною.

У 2014 році Росія почала війну з Україною, анексувала Крим. А в 2022 році здійснила повномасштабне вторгнення. Це спричинило значний національний реваншизм в Україні, зокрема щодо російської мови, яка стала сприйматися як символ агресії та загрози національній безпеці. Варто розглянути причини використання російської мови на побутових товарах в Україні. На нашу думку існує декілька чинників використання російської на побутових товарах в Україні, серед яких можна виділити:

1. Соціально-економічні фактори. Україна є великим ринком збуту для російських виробників, тому використання російської на товарах є зручним та економічним рішенням. Крім того, у багатьох регіонах України російська є мовою міжетнічної комунікації, тому виробники таким чином привертають ширше коло споживачів.

2. Відсутність ефективного контролю за дотримання закону про мову. Закон України «Про функціонування української мови як державної» встановив українську як єдину державну мову в Україні. Однак, уряд та відповідні органи не завжди ефективно контролюють дотримання закону. Це створює простір для використання російської на побутових товарах.

3. Наслідки колоніального минулого. В деяких регіонах України, де російська була домінуючою в період радянської влади, її використання на побутових товарах є виявом культурної ідентичності. Багато українців, особливо серед старшого покоління, звикли до використання російської в побуті та сприймають це як норму.

4. Економічні причини. На жаль, однією з головних причин є економічні фактори. Деякі українські підприємства є дочірніми компаніями російських корпорацій або мають бізнес-відносини з РФ, навіть після повномасштабного вторгнення, але на щастя, влада розкриває такі махінації. Тому виробники, які хочуть продавати свої товари на російському ринку, змушені дотримуватися вимог до мови. Багато виробників побутових товарів є російськомовними компаніями. Вони просто використовують російську на своїх товарах для зручності управління та зниження витрат на переклади та маркетингові матеріали.

Актуальним залишається питання, чому багато виробників нехтують законом про офіційну мову в період суверенної України, особливо після агресії РФ. У цьому контексті для предметності варто розглянути законодавчу базу щодо використання російської мови на побутових товарах. Україна має законодавчу базу, яка регулює використання мов на території країни. Основний закон, що визначає статус української мови, – Конституція України (Конституція України, 2020). Згідно зі статтею 10 Конституції, українська мова є державною мовою в Україні. Для регулювання використання мов на побутових товарах існують окремі законодавчі акти. Одним з них є Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 16 липня 1999 року, який містить положення про зобов'язання суб'єктів господарювання дотримуватися законодавства про мову. У 2012 році було ухвалено Закон України «Про засади державної мовної політики», в якому містяться положення про обов'язкове використання української мови на всій території країни. Закон передбачає, що офіційною мовою взаємодії між державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськістю є українська мова (Про засади державної мовної політики, 2023).

Основним документом, який регулює використання мов у сфері побутових товарів є Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 10 липня 2019 року. Згідно з цим Законом, використання української мови є обов'язковим на побутових товарах. Також, усі марки, назви, товарні знаки, оригінальні найменування, технічні характеристики та інші дані, що надаються виробниками товарів для споживачів, повинні бути подані українською мовою. У разі порушення виробниками законодавства щодо використання української мови на побутових товарах передбачено штрафні санкції. Зокрема, для юридичних осіб штраф може становити від 20 до 40 тисяч гривень, а для посадових осіб – від 5 до 10 тисяч гривень.

Негативні наслідки використання російської мови на побутових товарах в Україні. Використання російської мови на побутових товарах в Україні може мати негативні наслідки, як для української мови, так і для ідентичності країни в цілому. Основні наслідки такі:

1. Порушення мовних прав громадян України. Кожен громадянин нашої держави має право користуватись українською мовою у всіх сферах життя, включаючи побутові товари та послуги. Використання російської може бути спричинене порушенням цих прав, зокрема у тих випадках, коли українська мова заміщується російською.

2. Зменшення популярності української мови серед населення. Використання російської мови на побутових товарах може сприяти зменшенню популярності державної мови, особливо серед російськомовних регіонів України. Це може призвести до послаблення національної ідентичності та зменшення важливості української мови як частини національної культури.

3. Загроза національній безпеці країни. Використання російської на побутових товарах може бути одним з інструментів російської пропаганди в Україні. Російська мова може бути використана для зміни уявлень людей про національну ідентичність, а також для посилення впливу Росії на українське суспільство.

4. Порушення економічних інтересів України пов'язані з використанням російської на побутових товарах через різноманітні аспекти.

По-перше, ускладнюється експорт українських товарів до країн, де російська мова не є офіційною, так як російською позначаються товари і їх характеристики, що призводять до складнощів з їх розмитненням. По-друге, використання російської на побутових товарах зумовлено великою кількістю імпортованих товарів з Росії, що призводить до збільшення імпорту та зменшення експорту, що негативно впливає на економіку України. Таким чином, російська на побутових товарах в Україні є серйозним порушенням економічних інтересів країни, що негативно впливає на розвиток економіки та загрожує її стабільності.

Іншими можливими негативними наслідками є:

1. Погіршення якості та безпеки товарів: у разі, якщо на товарах не проставлена достатня кількість інформації українською мовою, споживач може не отримати необхідної інформації про продукт, його властивості та умови експлуатації. Це може призвести до погіршення якості та безпеки товарів та відповідно до небезпеки для здоров'я та життя споживачів.

2. Політизація суспільного життя: використання російської на побутових товарах може стати приводом для подальших конфліктів між різними соціальними групами та національностями.

3. Нерівність між національностями: використання російської на побутових товарах може призвести до нерівності між різними національностями, зокрема до дискримінації українців. Це може стати приводом для конфліктів та погіршення соціальної ситуації в країні.

Чому ж деякі виробники нехтують законом про офіційну мову, враховуючи повномасштабну агресію РФ? Існує кілька можливих причин, чому деякі виробники нехтують законом про офіційну мову в Україні, незважаючи на агресивну політику Росії. Один з коренів – це нестача контролю та підконтрольності держави над виробниками та роздрібними торговими мережами. Може бути, що деякі виробництва специфічних товарів не вважають за необхідне коригувати маркетингові стратегії та пристосовувати до вимог законодавства. Крім того, важливо зауважити, що існує часткова легалізація російської в Україні, зокрема де вона має статус регіональної. Це може створювати певні лазівки для тих виробників, які мають на меті обійти закон щодо використання української мови на побутових товарах.

Деякі виробництва, незважаючи на агресію, сприймають використання російської на товарах як інструмент залучення клієнтів з Росії та інших країн СНД, проте через ряд певних державних заходів і законів для них це стало набагато важче. Шляхи вирішення проблеми використання російської мови на побутових товарах в Україні мають багатогранну специфіку. Заходи державного рівня щодо використання мов в Україні визначені законодавством та міжнародними договорами, які передбачають захист мовних прав та сприяння розвитку української мови.

Одним з ключових законодавчих актів є Закон «Про мови в Українській РСР», прийнятий у 1991 році. Цей закон забезпечує право кожного громадянина України використовувати українську в усіх сферах життя, а також передбачає заходи щодо її захисту та розвитку (Про мови в Українській РСР, 1991). Від 21 вересня 2016 року існує розпорядження «Про заборону ввезення на митну територію України товарів із забороненим використанням мов». Товари з маркуванням, що не відповідає вимогам законодавства про мову в Україні, не допускаються до обігу. Крім того, існують різноманітні програми та проекти, спрямовані на підтримку української мови та її розвиток. Напри-

клад, у 2016 році була створена Державна програма розвитку української мови на 2016–2020 роки, яка передбачала ряд заходів щодо підвищення рівня знання мови серед населення та сприяння її використанню в усіх сферах життя. 22 вересня 2017 року український парламент ухвалив Закон «Про заборону використання продукції та послуг, що містять окремі компоненти, здобуті на тимчасово окупованій території України». Цей закон стосується не лише використання російської мови на побутових товарах.

У 2019 році був прийнятий Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який має на меті захистити українську мову в усіх сферах життя, включаючи побутові товари. Встановлює нові правила використання мов у сфері культури, освіти, медіа, наукових досліджень та інших сферах (Про забезпечення функціонування української мови як державної, 2023). Зокрема, він забороняє використання інших мов, крім української, в рекламі, на виробках та послугах, що пропонуються на території України. Також цей закон містить низку положень, які стосуються використання української мови на побутових товарах, зокрема, встановлює вимоги до інформації на рідній мові, яка надається споживачам на побутових товарах. Уряд України заборонив ввезення на територію країни товарів, на яких інформація надрукована російською мовою. У разі порушення цього закону, винні особи можуть бути притягнуті до відповідальності, включаючи штрафи та конфіскацію товарів. До того ж, в Україні діє Державна інспекція з контролю за якістю та безпекою харчових продуктів та захисту споживачів, яка здійснює контроль, включаючи мовні вимоги. Загалом, держава вживає активних заходів для підтримки, захисту, а також для популяризації української мови, що є важливим кроком у зміцненні національної ідентичності та розвитку економіки України. Проте, для того, щоб російська мова на побутових товарах у нашій державі зменшилася в рази та взагалі зникла, уряд має підняти питання, щоб перевірка дотримання цих законів інспекціями була регулярною та каралася високими штрафами без можливості корупції.

На рівні бізнесу, питання усунення використання російської мови на побутових товарах може бути вирішене шляхом встановлення корпоративних стандартів мовлення та офіційних мовних політик. Багато компаній вже встановили такі стандарти, що вимагають використання української мови на своїх товарах та послугах. Також, деякі бізнес-асоціації в Україні ведуть активну роботу з просуванням української мови. Наприклад, асо-

ціація «Форум видавців» створила ініціативу «Без російської – нормально», метою якої є підтримка та заохочення компаній використовувати українську мову на своїх товарах. Отже можуть бути проведені кампанії з просування української мови та її використання на побутових товарах.

Нарешті, важливим кроком може стати розроблення інструкцій та рекомендацій щодо використання української мови на побутових товарах та послугах. Такі документи можуть бути розроблені на рівні бізнес-асоціацій та урядових органів та містити конкретні поради щодо використання української мови на товарах, етикетках, в рекламі та інших місцях, де зазвичай зустрічається інформація про товари та послуги.

Додатковими заходами на рівні бізнесу можуть бути:

1. Запровадження внутрішніх правил компанії щодо використання мов на своїх товарах та у рекламних матеріалах. Наприклад, можливість використання лише державної мови та її регіональних варіацій.

2. Співпраця з мовними експертами та перекладачами, які можуть допомогти в перекладі найважливіших елементів рекламних матеріалів та етикеток.

3. Проведення соціальних кампаній та просвітницької роботи серед споживачів про важливість використання державної мови на побутових товарах.

4. Відмова від співпраці з компаніями, які не дотримуються законодавства щодо використання державної мови на побутових товарах.

5. Відкриття мовних центрів та інших установ, які надають послуги з перекладу та локалізації для бізнесу.

Взаємодія громадських організацій та активістів. Громадські організації та активісти також відіграють важливу роль у боротьбі за збереження української мови на побутових товарах. Вони можуть проводити кампанії з інформування громадськості про проблему та надавати допомогу в організації петицій та листів до відповідних органів державної влади. Також, громадські організації можуть проводити моніторинг ринку та виявляти випадки порушення законодавства щодо використання мови на побутових товарах. Вони можуть взаємодіяти з підприємствами, які відмовилися від використання російської мови. Активісти можуть допомагати громадським організаціям у зборі підписів під петиціями та проводити акції протесту щодо використання російської мови на побутових товарах. Також можуть використовувати соціальні мережі та інші онлайн-ресурси

для залучення уваги до проблеми. Сюди може входити проведення виставок, дебатів, лекцій, семінарів, які спрямовані на поширення свідомості та активізацію громадянської позиції. Важливим є взаємодія з міжнародними організаціями та партнерами, що сприяють підтримці та просуванню демократичних цінностей та прав людини.

Одним з прикладів успішної взаємодії громадських організацій та активістів можна назвати компанію «Візьміть українське – підтримайте Україну», яка була запущена у 2016 році з метою просування української мови та виробництва. У рамках кампанії було запущено онлайн-платформу, де виробники можуть додавати інформацію про свої товари та послуги, а також розміщувати на своїх продуктах спеціальні стікери «Візьміть українське – підтримайте Україну». Таким чином, взаємодія громадських організацій та активістів може сприяти зміні свідомості громадян та підвищенню їх уваги до проблеми використання російської мови на побутових товарах, що в свою чергу може сприяти зміні практики використання російської підприємствами.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Україна зараз знаходиться в складних політичних та економічних умовах. Одним з важливих аспектів є використання української мови на всіх рівнях життя. Однак, на тлі агресивної пропаганди та гібридної війни з боку Росії, використання російської на побутових товарах залишається серйозним проблемним питанням. Негативні наслідки включають порушення економічних інтересів

держави та зниження рівня знання української мови серед російськомовного населення України. Тому необхідно проводити різноманітні заходи на рівні держави, бізнесу та громадських організацій з метою усунення використання російської на побутових товарах в нашій країні. Серед таких заходів може бути зміна законодавчої бази щодо мовного режиму на побутових товарах, активна підтримка вітчизняного виробництва, залучення до співпраці українських виробників та роздрібних мереж, підвищення рівня освіти та свідомості щодо важливості використання саме української мови на побутових товарах.

Україна має безмежний потенціал у розвитку власного виробництва та зміцненні національної економіки. А використання саме української мови на побутових товарах стає важливим кроком для підтримки національної ідентичності та розвитку культури. У перспективі, в Україні можуть бути проведені подальші реформи, спрямовані на посилення державної мовної політики та уникненню використання російської мови на побутових товарах. На рівні бізнесу, компанії можуть дотримуватися етичних стандартів та відповідальності перед споживачами. Громадські організації та активісти можуть продовжувати свою роботу з просвітницької та агітаційної діяльності, наголошуючи на важливості використання української мови у всіх сферах життя. Українська мова є найважливішим елементом культурної та національної ідентичності України. Тому важливо забезпечити її розвиток і просування на всіх рівнях, включаючи магазини та побутові товари в них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гонтар М. О. Українська мова у сфері торгівлі й послуг очима українців: очікування й реальність. *Мова і культура*. 2020. Т. 7, № 22. С. 30–36.
2. Гонтар М. О. Мовна ситуація у сфері торгівлі та послуг в Україні (територіальний вимір). *Мова і суспільство*. 2019. № 10. С. 109–119.
3. Рабада А., Ядловська О. Реалізація мовного законодавства України у сфері обслуговування. The 5 th International scientific and practical conference “*Science, innovations and education: problems and prospects*”, 8–10 груд. 2021 р. Tokyo, 2021.
4. Масенко Л. Мовна політика України у 2017-2019 роках. Електронний архів Національного університету «Кієво-Могилянська академія». 2019. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/668c7f1b-fab5-4afd-bb89-27b99ddaa4e2>.
5. Конституція України. : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.05.2023).
6. Про засади державної мовної політики : Закон України № 5029-VI : станом на 1 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text> (дата звернення: 14.07.2023).
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України № 2704-VIII : станом на 25 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 07.07.2023).
8. Про мови в Українській РСР : Закон України від 01.01.1991 р. № 8313-XII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T831200?an=2> (дата звернення: 06.06.2024).
9. Про захист культурної спадщини : Закон України № 1805-III : станом на 15 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 16.07.2023).
10. Про захист прав споживачів : Закон України № 1023-XII : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 13.06.2023).
11. Рекомендації щодо мовного оформлення товарів. Державна регуляторна служба України. 2022. URL: <https://www.drs.gov.ua/regulatory-policy-category/rozyasnennya/> (дата звернення: 27.07.2023).

12. Ухвалено Рішення Конституційного Суду України № 2-р/2018. Конституційний Суд України. 2018. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-konstytutsiynogo-sudu-ukrayiny-no-2-r2018-1> (дата звернення: 22.06.2023).

REFERENCES

1. Hontar, M. O. (2020). Ukrainska mova u sferi torhivli y posluh ochyma ukraintsiv: ochikuvannia y realnist [Ukrainian language in trade and services through the eyes of Ukrainians: expectations and reality]. *Mova i kultura – Language and culture*, 7(22), 30–36. [in Ukrainian].
2. Hontar, M. O. (2019). Movna sytuatsiia u sferi torhivli ta posluh v Ukraini (terytorialnyi vymir) [Language situation in the sphere of trade and services in Ukraine (territorial dimension)]. *Mova i suspilstvo – Language and society*, (10), 109–119. [in Ukrainian].
3. Rabada, A., & Yadlovska, O. (2021). Realizatsiia movnoho zakonodavstva Ukrainy u sferi obsluhovuvannia [Implementation of the language legislation of Ukraine in the service sector]. U The 5 th International scientific and practical conference “*Science, innovations and education: problems and prospects*”. CPN Publishing Group. [in Ukrainian].
4. Masenko, L. (2019). Movnapolityka Ukrainy u 2017-2019 rokakh [Language policy of Ukraine in 2017-2019]. Elektronnyi arkhiv Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia» – Electronic archive of the National University "Kyiv-Mohyla Academy". <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/668c7f1b-fab5-4afd-bb89-27b99ddaa4e2> [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]., № 254к/96-VR (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
6. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky [About the basics of state language policy], Zakon Ukrainy № 5029-VI (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text> [in Ukrainian].
7. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language], Zakon Ukrainy № 2704-VIII (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
8. Pro movy v Ukrainskii RSR, Zakon Ukrainy № 8313-XII [On languages in the Ukrainian SSR: Law of Ukraine dated January 1, 1991 No. 8313-XII] (1991). <https://ips.ligazakon.net/document/T831200?an=2>
9. Pro zakhyst kulturnoi spadshchyny [On the protection of cultural heritage], Zakon Ukrainy № 1805-III (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> [in Ukrainian].
10. Pro zakhyst prav spozhyvachiv, [On the protection of consumer rights] Zakon Ukrainy № 1023-XII (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> [in Ukrainian].
11. Rekomendatsii shchodo movnoho oformlennia tovariv [Recommendations for language design of goods]. (2022). Derzhavna rehuliatorna sluzhba Ukrainy – State Regulatory Service of Ukraine. <https://www.drs.gov.ua/regulatory-policy-category/rozyasnennya/> [in Ukrainian].
12. Ukhvaleno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy № 2-r/2018 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2/2018 was adopted]. (2018). Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. – Constitutional Court of Ukraine <https://ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-konstytutsiynogo-sudu-ukrayiny-no-2-r2018-1> [in Ukrainian].